

**FUQAROLARNI QONUNLARGA RIOYA QILISHIDA HUQUQIY ONG VA
HUQUQIY MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA
ULARNING AMALIY AHAMIYATI**

**ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОСОЗНАНИЯ И ПРАВОВОЙ
КУЛЬТУРЫ ГРАЖДАН В СОБЛЮДЕНИИ ЗАКОНОВ И ИХ
ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ**

**PROBLEMS IN THE FORMATION OF LEGAL CONSCIOUSNESS AND
LEGAL CULTURE OF CITIZENS IN COMPLIANCE WITH LAWS AND
THEIR PRACTICAL SIGNIFICANCE**

Andijon davlat universiteti

Yo'ldoshev Husniddin

Annotatsiya: *Ushbu maqolada fuqarolarning qonunlarga rioya qilishida huquqiy ong va huquqiy madaniyatni shakllantirishdagi muammolar hamda ularning amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Huquqiy ong va madaniyat fuqarolarning qonunlarga bo'lgan munosabatini belgilaydi, jamiyatda qonun ustuvorligini mustahkamlaydi. Shuningdek, maqolada ushbu jarayondagi to'siqlar, sabablar va ularni samarali yengish choralariga e'tibor qaratiladi.*

Kalit so'zlar: *Huquqiy ong, huquqiy madaniyat, qonunlarga rioya qilish, fuqarolar, muammolar, amaliy ahamiyat, huquqiy tarbiya*

Аннотация: *В данной статье анализируются проблемы формирования правосознания и правовой культуры граждан в соблюдении законов, а также их практическое значение. Правосознание и культура определяют отношение граждан к законам, укрепляют верховенство права в обществе. Также в статье будет уделено внимание препятствиям в этом процессе, причинам и мерам по их эффективному преодолению.*

Ключевые слова: *правосознание, правовая культура, соблюдение законов, граждане, проблемы, практическая значимость, правовое воспитание*

Annotation: *this article analyzes the problems in the formation of legal consciousness and legal culture in the compliance of citizens with laws, as well as their*

practical significance. Legal consciousness and culture determine the attitude of citizens to laws, strengthen the rule of law in society. The article will also focus on the obstacles, causes and measures to overcome them effectively in this process.

Keywords: *legal consciousness, legal culture, compliance with laws, citizens, problems, practical significance, legal education*

KIRISH

Qonunlarga rioya qilish jamiyatda ijtimoiy tartib-intizomni ta'minlovchi muhim omillardandir. Bunda fuqarolarning huquqiy ong va madaniyat darajasi to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Huquqiy ong - fuqarolarning huquqiy normalar, majburiyatlar va erkinliklar to'g'risida bilim, tushuncha va e'tiqodlari tizimi, huquqiy madaniyat esa ushbu bilim va tushunchalarning amaliy hayotda qo'llanilishi madaniyatidir. O'z navbatida, uzoq muddatli huquqiy ong va madaniyat shakllanganda, fuqarolar qonunlarga mutlaq hurmat bilan qaraydi, davlat tomonidan yaratigan qonuniy tartib-intizomga sodiq qoladi.

MUHOKAMA

Bugungi kunda fuqarolarning huquqiy madaniyati va ongini shakllantirishda bir qator muammolar mavjud. Birinchidan, huquqiy bilimning yetishmasligi va noto'g'ri yoritilishi aholi orasida qonunlarga nisbatan befarqlik va noto'g'ri tushunchalarga sabab bo'lmoqda. Ikkinchidan, ma'lumot manbalarining sifatining pastligi va huquqiy materiallarning oddiy fuqaroga tushunarli bo'lmagan tilda taqdim etilishi fuqarolarning huquqiy ongini pasaytiradi. Shuningdek, madaniy-iqtisodiy farqlar, ayniqsa qishloq joylarda huquqiy tarbiya bilan bog'liq imkoniyatlarning cheklanganligi, huquqiy madaniyatni shakllantirishni qiyinlashtirmoqda. Fuqarolarning shaxsiy qiziqishlari, an'anaviy odat va e'tiqodlar ham ba'zan qonunlarga rioya qilishga to'sqinlik qiladi. Amaliy ahamiyat nuqtai nazaridan, huquqiy ong va madaniyatning yetarli darajada shakllanishi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlab, jinoyatchilik darajasini pasaytirishga, fuqarolar o'rtasida adolat va tenglik tamoyillarini mustahkamlashga yordam beradi. Bundan tashqari, davlat boshqaruvi tizimining samaradorligini oshiradi hamda inson huquqlari va erkinliklarini hurmat qilish madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi⁴.

⁴ Mirzayev, S. (2020). Jamiyatda huquqiy madaniyatni shakllantirish. Toshkent.

Bugungi jamiyatda fuqarolarning qonunlarga rioya qilishi, ularni hurmat qilishi nafaqat davlatning barqarorligi, balki millatning huquqiy tafakkuri va madaniyatini ifodalaydi. Afsuski, bu boradagi haqiqat har doim ham ijobiy manzarani chizavermaydi. Fuqarolarning huquqiy ongi va madaniyati shakllanishida hanuzgacha chuqur ildiz otgan muammolar mavjud. Eng avvalo, **huquqiy bilimsizlik** muammosiga to'xtalish kerak. Ko'pchilik fuqarolar oddiy huquqiy tushunchalarni bilmasligi, o'z huquq va majburiyatlaridan bexabarligi sababli, hayotda ko'plab adolatsizliklarga yo'liqmoqda. Ba'zilar qonunni buzayotganini bilmaydi, boshqalar esa, aksincha, o'z haq-huquqini talab qilishdan qo'rqadi yoki shunchaki qanday yo'l tutishni bilmaydi. Bu esa jamiyatda qonunga bo'lgan ishonchni susaytiradi. Yana bir muhim muammo **axborot taqdimotining kamligi va sifatsizligi**. Huquqiy bilimlar ommaga aniq, ravon va tushunarli tarzda yetkazilishi lozim bo'lgan bir paytda, aksincha, rasmiy axborotlar ko'pincha murakkab tilda, hayotdan yiroq tarzda yoritiladi. Shu sababli, oddiy fuqaro qonun tilini emas, uni izohlab beradigan kishilarni izlashga majbur bo'ladi. Bunday holatlarda esa noto'g'ri talqinlar, yolg'on maslahatlar jamiyatga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, **madaniy va ijtimoiy omillar** ham huquqiy madaniyatga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ba'zan qadimiy urf-odatlar, oilaviy yoki mahalla an'analari zamonaviy qonunchilik normalariga zid keladi. Holbuki, huquq bu umumiy qoidalar majmuasi, u hammani teng ko'radi. Ammo an'anaviy dunyoqarash bu tenglikni tan olmay, ko'pincha subyektiv yondashuvlarga turtki bo'ladi. **Huquqiy tarbiya tizimining samarasizligi** esa bu muammolarni yanada chuqurlashtiradi. Maktablarda, oliy o'quv yurtlarida huquqiy bilimlar o'qitiladi, ammo ularning amaliy ahamiyati past. Ta'limda qonun faqat nazariy jihatdan tushuntiriladi, biroq hayotiy misollar, real holatlar bilan mustahkamlanmaydi. Natijada, huquqiy bilimlar ongda emas, qog'ozda qolib ketadi. Bundan tashqari, fuqarolarda qonunga bo'lgan ishonchni zaiflashtiruvchi omillardan yana biri bu **jinoiy va ma'muriy javobgarlik tizimining zaifligidir**. Qonun buzilsa, jazodan qochib qolish mumkin degan fikr mustahkam o'rnashgan. Agar qonun faqat kuchsizlarga tatbiq etilsa, kuchlilar esa javobgarlikdan chetda qolsa unda bu jamiyatda qonun ustuvorligidan emas,

adolatsizlikdan darak beradi. Shunday ekan, qonunlarni hurmat qilishni fuqarodan talab qilishdan oldin, unga bu qonunlarni tushuntirish, anglatish va his etish imkoniyatini yaratib berish lozim⁵. Huquqiy madaniyat faqat qattiq jazo bilan emas, balki to'g'ri tarbiya, ochiq axborot, hayotiy misollar va adolatli tizim orqali shakllanadi. Bugun qonunga bo'ysunish qo'rqib emas, tushunib amal qilish bosqichiga o'tishi kerak. Bu esa nafaqat davlatning, balki har bir fuqaroning, oila, maktab, jamiyatning ham vazifasidir.

NATIJALAR

Har bir taraqqiy topayotgan jamiyat hayotida qonunlar, ularning ustuvorligi va fuqarolarning huquqiy ongi muhim o'rin tutadi. Chunki qonun jamiyatni boshqaruvchi eng asosiy mezon, huquqiy ong esa shu mezonni anglab yetish va unga ongli ravishda amal qilish madaniyatidir. Bugun biz nafaqat qonun borligini, balki u amal qilishi kerakligini tushunadigan bosqichga yetib keldik. Shuning uchun ham huquqiy ong va madaniyatni shakllantirish masalasi o'z dolzarbligini yo'qotgani yo'q. Aksincha, bu yo'nalishda ko'rilayotgan har bir chora – jamiyatning ertangi tinchligi, taraqqiyoti va adolatining kafolatidir. Huquqiy madaniyatni oshirishning **amaliy ahamiyati** beqiyos. Eng avvalo, fuqarolarning qonunlarni bilishi, tushunishi va ularga ongli ravishda amal qilishi ijtimoiy tartib-intizomni ta'minlaydi. Huquqiy ong yuqori bo'lgan jamiyatda qonunni buzish hollari kamroq uchraydi. Bu esa jinoyatchilikning kamayishiga, ijtimoiy barqarorlikning ortishiga olib keladi. Yana bir muhim jihat huquqiy madaniyatning yuksalishi **davlat boshqaruvi va sud tizimiga bo'lgan ishonchni oshiradi**. Chunki adolatga ishonch – jamiyatda ijobiy muhit, ishonchli boshqaruv va ijtimoiy barqarorlik garovidir. Eng asosiysi, yuksak huquqiy madaniyat bu **ijtimoiy adolatning poydevori**, fuqarolik jamiyatining yuragi. Huquqiy normalar va qadriyatlar uyg'unlashgan muhitda nafaqat qonun ustuvor bo'ladi, balki inson sha'ni va erkinligi ham ta'minlanadi.

Darhaqiqat, muammo bor ekan, uning yechimi ham mavjud. Bugun bizga quyidagi aniq va amaliy choralar zarur:

⁵ Abdulkarimov, M. (2019). Huquqiy ong va madaniyat. Toshkent: Huquq.

- Huquqiy ta'lim va targ'ibotni kengaytirish - har bir fuqaro huquqiy bilimlarga ega bo'lishi kerak. Bu bilimlar esa maktabdan boshlanib, hayot davomida muntazam yangilanib borilishi lozim. Maxsus kurslar, seminarlar, onlayn darslar bularning barchasi zamon talabi.
- Huquqiy axborotni ommaga tushunarli va o'z vaqtida taqdim etish - qonunlar faqat rasmiy gazetalarda emas, balki internetda, ijtimoiy tarmoqlarda, ommaviy axborot vositalarida ham sodda, aniq va hayotiy misollar bilan yoritilishi kerak. Axborot bu qudrat, uni to'g'ri taqdim etish esa madaniyatdir.
- Milliy qadriyatlar va madaniyatga mos huquqiy dasturlar ishlab chiqish - xalqning dunyoqarashi, urf-odati, qadriyatlari hisobga olinmagan huquqiy islohotlar samara bermaydi. Demak, huquqiy madaniyatni o'zimizning qadriyatlar bilan uyg'unlashtirgan holda rivojlantirish zarur.
- Ta'lim tizimida huquqiy darslar sifatini oshirish - maktab va oliy o'quv yurtlarida huquqiy fanlar shunchaki nazariy ma'lumotlar emas, balki hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. O'quvchilar huquqni eslab qolmasligi, balki uni his qilib, ongli tushunishi lozim.
- Jinoiy va ma'muriy javobgarlikni samarali qo'llash - qonun buzilsa, jazosi muqarrar bo'lishi kerak. Jazodan qochish, "tanish-bilishchilik" kabi illatlar yo'q bo'lmasa, fuqarolarda qonunga bo'lgan hurmat shakllanmaydi. Javobgarlik odil va baravar qo'llanilishi zarur⁶.

Huquqiy madaniyat bu jamiyatni uyg'otuvchi ichki kuchdir. U yurakdan boshlangan, ongda mustahkamlangan, amalda ifodalanadigan qadriyatdir. Bu qadriyatni shakllantirish esa nafaqat hukumat yoki qonunchilarning, balki har birimizning muqaddas burchimizdir. Qonunni hurmat qilgan inson jamiyatda hurmatga sazovor bo'ladi. Huquqqa amal qilgan xalq esa taraqqiyot sari dadil odimlaydi.

XULOSA

⁶ Rasulov, T. (2021). Fuqarolarning huquqiy savodxonligi. Toshkent.

Fuqarolarning qonunlarga rioya qilishida huquqiy ong va madaniyatning roli beqiyosdir. Ushbu sohalarni rivojlantirishda mavjud muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish uchun tizimli yondashuv zarur. Fuqarolarning huquqiy madaniyati oshirilsa, jamiyatda qonun ustuvorligi mustahkamlanadi, ijtimoiy barqarorlik va adolat ta'minlanadi. Shu bois, huquqiy ong va madaniyatni shakllantirish davlat siyosati va legitim huquqiy tizimning asosiy ustunlaridan biri bo'lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil yangi tahriri). <https://lex.uz/docs/-6445145>
2. Abdukarimov, M. (2019). Huquqiy ong va madaniyat. Toshkent: Huquq.
3. Rasulov, T. (2021). Fuqarolarning huquqiy savodxonligi. Toshkent.
4. Mirzayev, S. (2020). Jamiyatda huquqiy madaniyatni shakllantirish. Toshkent.
5. Karomatov, B. (2018). Huquqshunoslik va fuqarolik jamiyati. Toshkent.